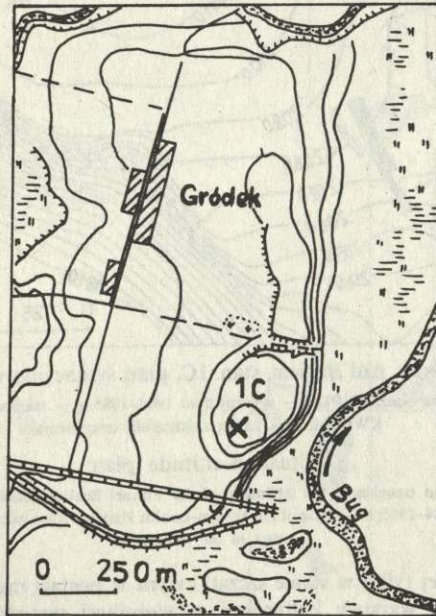

Neolit i początki epoki brązu

ANDRZEJ KOKOWSKI, ANNA ZAKOŚCIELNA

GRÓB KULTURY WOŁYŃSKO-LUBELSKIEJ CERAMIKI MALOWANEJ Z GRÓDKA NAD BUGIEM, STAN. 1C, GM. HRUBIESZÓW, WOJ. ZAMOŚĆ

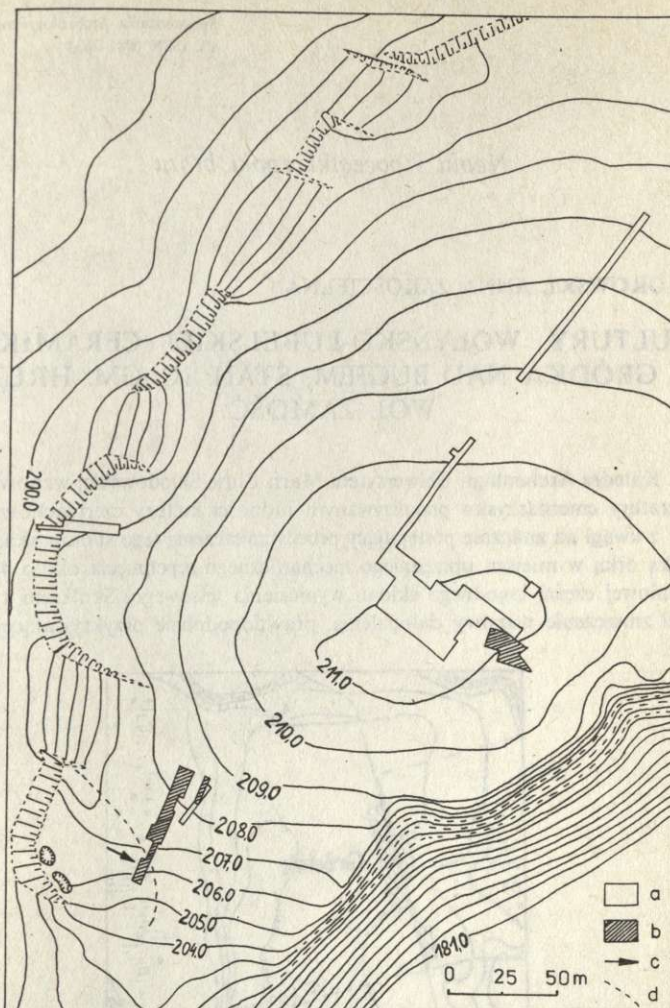
W 1984 r. Katedra Archeologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej wznowiła badania na znanym z literatury cmentarzysku przypisywanym ludności kultury czerniachowskiej (ryc. 1)¹. Prace podjęto z uwagi na znacznie postępujący proces zniszczenia tego stanowiska, powodowany głównie głęboką orką w miejscu uprzedniego mechanicznego zepchnięcia około 40 cm warstwy gleby z południowej części łagodnego skłonu wyniesienia lessowego. Skutkiem tych prac było między innymi zniszczenie warstwy ciałopalenia, prawdopodobnie przykrywającej całe cmenta-

Ryc. 1. Gródek nad Bugiem, lokalizacja stanowiska 1C

Location of site 1C

¹ T. Dąbrowska, *Cmentarzysko kultury czerniachowskiej w Gródku Nadbużnym, pow. Hrubieszów, WA, t. XXXIX: 1974, s. 229-236.*

Ryc. 2. Gródek nad Bugiem, stan. 1C, plan sytuacyjno-wysokościowy:
 a – wykopy na osadzie KPL; b – wykopy z lat 1984–1985; c – miejsce znalezienia grobu
 KWLCM; d – zasięg zniszczenia cmentarzyska

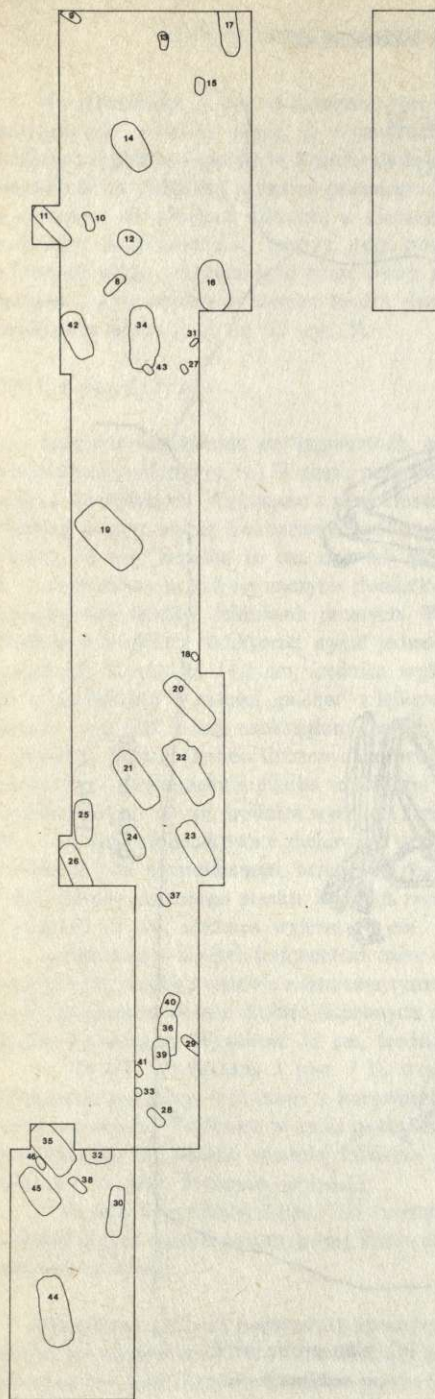
Situation-altitude plan:

a – excavation trenches at the settlement of the Funnel Beaker culture; b – excavation trenches of 1984–1985; c – grave of the Volhyn-Lublin Painted Ware culture; d – destroyed part of the cemetery

rzysko, obecnie uchwytej tylko w stanie szczątkowym w postaci materiałów na złożu wtórnym, oraz zniszczenie starszej warstwy kulturowej, zawierającej materiały neolityczne – znaczne w części północnej i całkowite w części południowej tej części stanowiska 1C (ryc. 2).

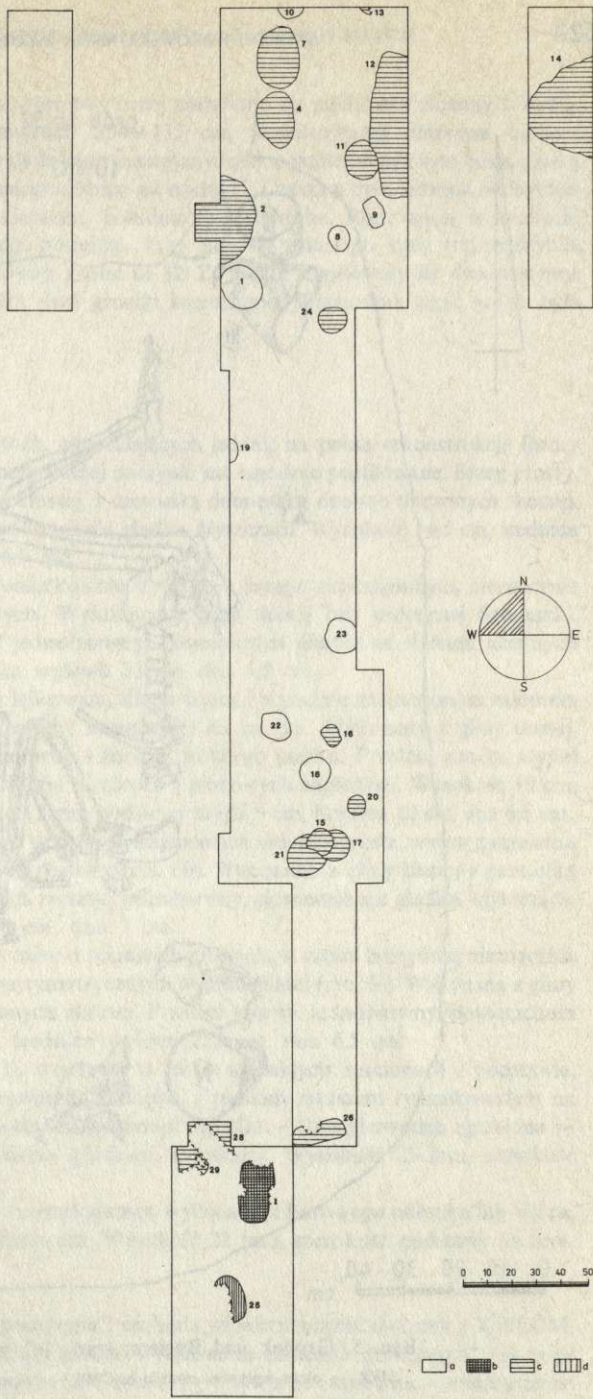
Podczas dwóch sezonów przebadano powierzchnię 423,25 m², na której oprócz zwartego występowania grobów z młodszego okresu wpływów rzymskich i okresu wędrówek ludów² (ryc. 3),

² T. Borodziej, A. Kokowski, *Gródek nad Bugiem stan. 1C, gm. Hrubieszów, woj. zamojskie*, Sprawozdania z badań terenowych Katedry Archeologii UMCS..., w roku 1984, Lublin 1984, s. 16–17; tychże, *Gródek nad Bugiem, stan. 1C, gm. Hrubieszów, woj. zamojskie*, Sprawozdania..., Lublin 1985, s. 14–18.

Ryc. 3. Gródek nad Bugiem, stan. 1C, plan sytuacyjny cmentarzyska grupy masłomeckiej z młodszego okresu wpływów rzymskich

Location of the cemetery of the Masłomeć group of the Late Roman period

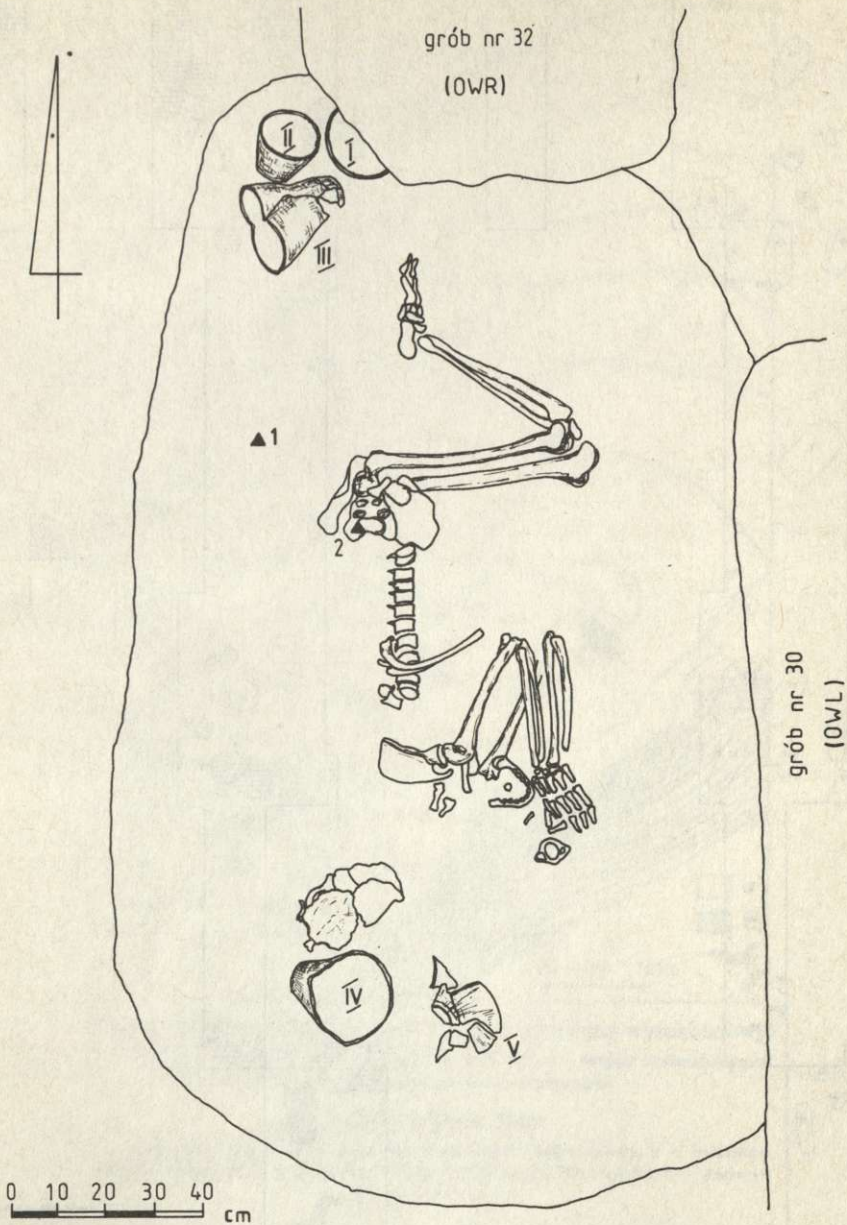

Ryc. 4. Gródek nad Bugiem, stan. 1C, plan sytuacyjny obiektów neolitycznych i z wczesnego okresu epoki brązu:

a - KPL; c - neolit, b - grób KWLCM; d - kultura strzyżowska

Location of Neolithic and Early Bronze Age features:

a - Funnel Beaker culture; b - Neolithic; c - grave of Volhyn-Lublin Painted Ware culture; d - Strzyżów culture

Ryc. 5. Gródek nad Bugiem, stan. 1C, plan grobu nr I:

OWR – okres wpływów rzymskich, OWL – okres wędrówek ludów

Grave no I:

OWR – Roman period, OWL – Migration period

zarejestrowano również 30 obiektów neolitycznych i z wczesnego okresu epoki brązu (ryc. 4). Większość z nich była zniszczona przez wspomniane cmentarzysko, co często uniemożliwiało ustalenie ich pełnych zarysów.

Spośród obiektów neolitycznych na szczególną uwagę zasługuje grób nr I, kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej (KWLCM), odkryty w 1985 r.

Na głębokości 57 cm od dzisiejszej warstwy ornej natrafiono na pochówek złożony w dużej, nieregularnie owalnej jamie, o wymiarach 234 × 135 cm, zorientowanej dłuższym bokiem w kierunku północ – południe. Szkielet dorosłego mężczyzny leżał w jamie na prawym boku, głową pierwotnie na południe, z twarzą prawdopodobnie na wschód³. Czaszka była wtórnie odchylona w stosunku do ułożenia szkieletu w kierunku południowo-zachodnim. Ręce ugięte w łokciach, z dłońmi złożonymi przy twarzy, nogi podgięte. Przy stopach zmarłego stały trzy naczynia, z których jedno przecięte było przez wkop grobu nr 32. Za głową znajdowały się dwa następne naczynia, a w okolicach lewego biodra dwa grociki krzemienne. Wschodnia część grobu była zniszczona przez grób nr 30 (ryc. 5).

Opis wyposażenia:

I – naczynie zachowane we fragmentach, pozwalających jednak na pełną rekonstrukcję formy o esowatym profilu (ryc. 6a). W części przydennej naczynie jest łagodnie profilowane. Brzeg prosty, odgięty na zewnątrz. Wykonane z gliny tłustej, z niewielką domieszką drobno tłuczonych skorup. Przełom zwarty, wypał dwubarwny, powierzchnia gładka, błyszcząca. Wysokość 16,5 cm, średnica wylewu 16 cm, brzuśca 16 cm, dna 6,5 cm.

II – zachowane w całości naczynie doniczkowate (ryc. 6c), o brzegu zaokrąglonym, nieznacznie zagiętym do środka, ściankach prostych. Wykonane z gliny tłustej bez widocznej domieszki. Przełom o miękkiej strukturze, wypał jednobarwny. Powierzchnia gładka ze śladami ukośnych zagładzeń. Wysokość 11,5 cm, średnica wylewu 13 cm, dna 5,5 cm.

III – zachowany w całości „puchar” z lejkowatą, długą szyjką i wyraźnie zaznaczonym załomem brzuśca (ryc. 6d). Brzeg zaokrąglony, zagięty nieznacznie do środka. Wykonany z gliny tłustej, z niewielką ilością drobno tłuczonych skorup i bardzo drobnego piasku. Przełom zwarty, wypał dwubarwny, powierzchnia gładka ze śladami ukośnych i pionowych zagładzeń. Wysokość 18 cm, wysokość szyjki 10 cm, średnica wylewu 17 cm, podstawy szyjki 9 cm, brzuśca 10 cm, dna 6,5 cm.

IV – naczynie doniczkowate zachowane w dużych fragmentach, ścianki proste, wylew z czterema symetrycznymi wyniesieniami, brzeg zaokrąglony (ryc. 6b). Wykonane z gliny tłustej z niewielką ilością bardzo drobnego piasku. Przełom zwarty, jednobarwny, powierzchnia gładka, błyszcząca. Wysokość 15 cm, średnica wylewu 16 cm, dna 7 cm.

V – zachowana w dużych fragmentach misa o ściankach prostych, w części brzegowej nieznacznie zagiętych do środka i wylewie z czterema symetrycznymi wyniesieniami (ryc. 6e). Wykonana z gliny tłustej ze znaczną ilością drobno tłuczonych skorup. Przełom zwarty, jednobarwny, powierzchnia gładka, błyszcząca. Wysokość 12 cm, średnica wylewu 22,5 cm, dna 6,5 cm.

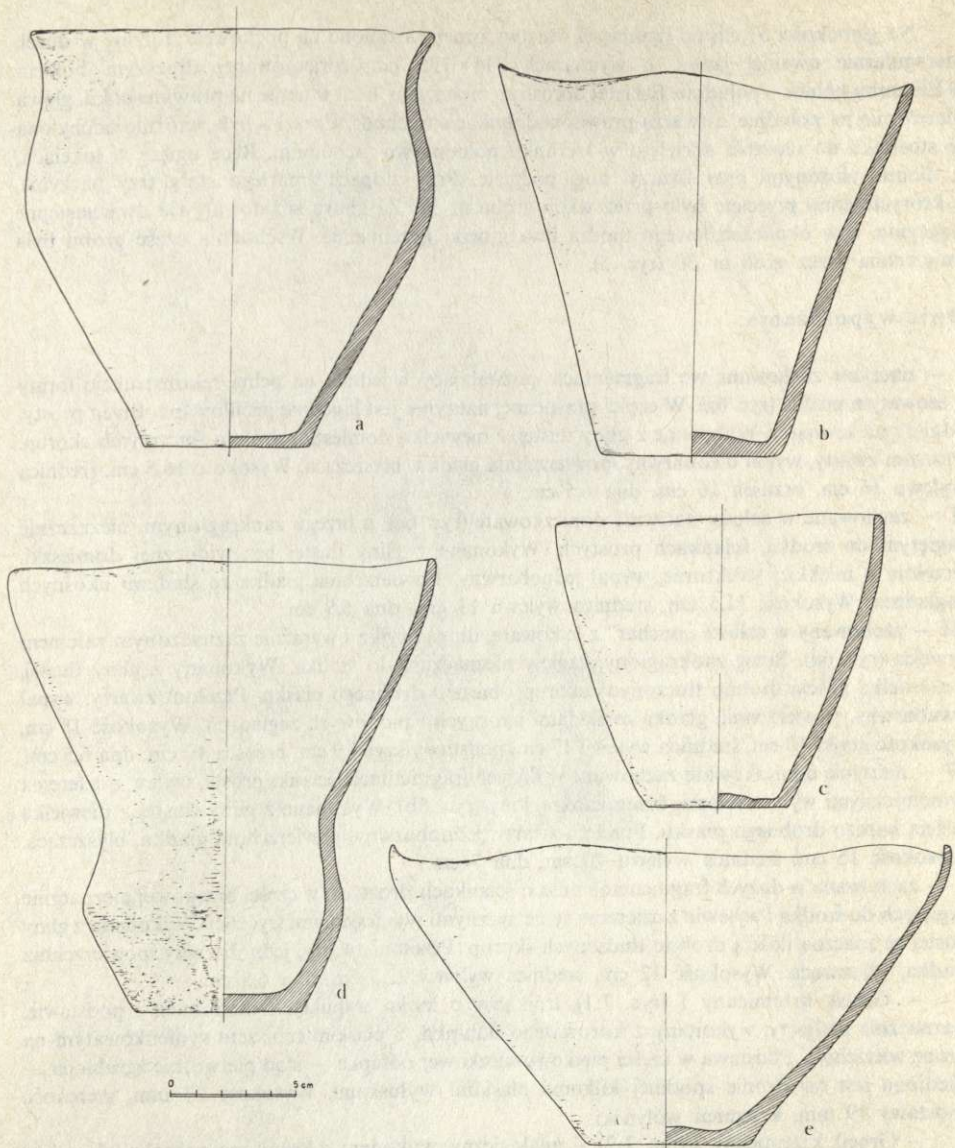
– Grocik krzemienisty 1 (ryc. 7:1), trójkątny o lekko wypukłych ramionach i podstawie, nieznacznie podgięty, wykonany z korowatego odłupka, z płaskim retuszem rynienkowatym na stronę wierzchnią. Podstawa w części piętkowo-sęczkowej odłupka – stąd pierwotnie zgrubiona – ścieniona jest na stronie spodniej kilkoma płaskimi wyluskami. Wysokość 23 mm, szerokość podstawy 19 mm, krzemień wołyński.

– Grocik krzemienisty 2 (ryc. 7:2) – analogiczny, wykonany z korowego odłupka lub wióra, z obustronnym wyświeceniem jednej krawędzi. Wysokość 22 mm, szerokość podstawy 16 mm, krzemień wołyński.

Opisywany grób na podstawie wyposażenia i ułożenia szkieletu wiązać możemy z KWLCM. Jeszcze do niedawna kultura ta znana była niemal wyłącznie ze znalezisk grobowych⁴, tak więc dysponujemy dość dużym materiałem porównawczym (37 grobów z 23 stanowisk w międzyrzeczu

³ Wyniki analizy antropologicznej, wykonanej przez W. Kozak-Zychman z Katedry Archeologii UMCS, zamieszczono w aneksie.

⁴ S. Nosek, *Kultura wstęgowej ceramiki malowanej na Lubelszczyźnie*, „Światowit”, t. XXI: 1955, s. 125–139; A. Kutylowski, *Cmentarzysko kultury wstęgowej ceramiki malowanej w Strzyżowie, pow. Hrubieszów*, Lublin 1965 (praca magisterska w maszynopisie); J. Gurba, *Groby ludu z ceramiką wstęgową malowaną w Moniatyczach-Kolonii, pow. Hrubieszów*, Acta Universitatis Vratislaviensis, nr 56, „Studia Archeologiczne” t. II: 1967, s. 143–154, i inne.

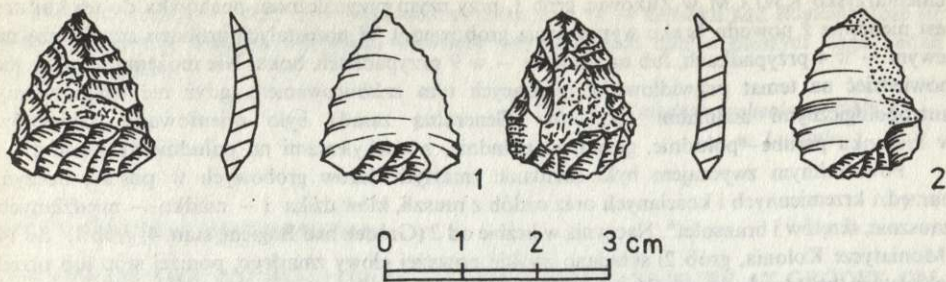

Ryc. 6. Gródek nad Bugiem, stan. 1C, naczynia z grobu I

Vessels from grave I

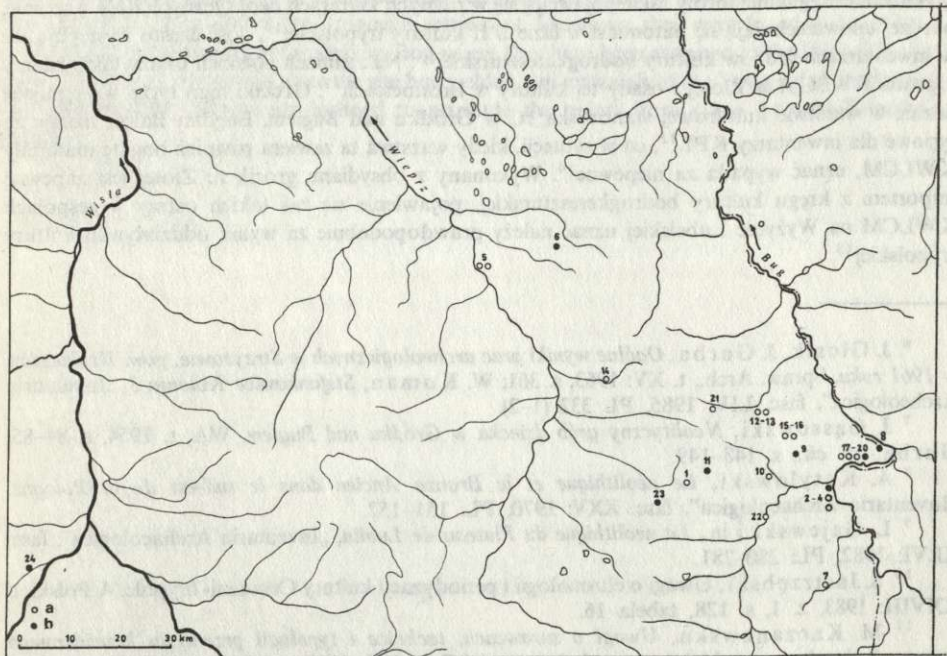
Bugu i Wieprza — ryc. 8). Zwyczaj składania zmarłych do grobu w pozycji skurczonej na lewym bądź prawym boku jest regułą w tej kulturze, podobnie jak w innych kulturach czy grupach tzw. kręgu południowego⁵. Z 12 grobów KWLCM, z których dysponujemy pełnymi danymi (większość grobów była częściowo zniszczona lub szkielety w nich nie zachowały się), tylko w jednym przypadku zmarłego złożono do grobu w pozycji wyprostowanej z głową na południowy zachód

⁵ Por. I. Bognar-Kutzian, *The Copper Age cemetery of Tiszapolgar-Basatanya*, Budapeszt 1963; S. Siška, *Gräberfelder der Lažnany Gruppe in der Slowakei*, Slov. Arch., t. XX-1: 1972, s. 107-177; M. Kaczanowska, *Neolityczne groby szkieletowe z Krakowa-Nowej Huty-Pleszowa*, Spraw. PAN Kraków, t. 19: 1975, z. 2, s. 310.

Ryc. 7. Gródek nad Bugiem, stan. 1C, groci z grobu I

Points from grave I

Ryc. 8. Mapa cmentarzysk i pojedynczych znalezisk grobowych KWLCM na Lubelszczyźnie:

a – pojedyncze groby; *b* – cmentarzyska: 1 – Grabowiec, 2 – Gródek nad Bugiem, stan. 1A, 3 – Gródek nad Bugiem, stan. 1C, 4 – Gródek nad Bugiem, stan. 4, 5 – Jaszczów, 6 – Kulik, 7 – Łasków, 8 – Łuszków, 9 – Moniatycze-Kolonia, 10 – Nieledeń, 11 – Ornatowice, 12 – Raciborowice, 13 – Raciborowice, 14 – Siennica Różana, 15 – Stefankowice, stan. 1, 16 – Stefankowice Kolonia, stan. 3, 17 – Strzyżów, stan. I, 18 – Strzyżów, stan. II, 19 – Strzyżów, stan. 1A, 20 – Strzyżów, stan. 2A, 21 – Turowiec, 22 – Werbkowice-Kotorów, 23 – Żuków, 24 – Złota

Map of cemeteries and single finds of the Volhyn-Lublin Painted Ware culture in the Lublin region:

a – single graves, *b* – cemeteries:

(cmentarzysko KWLCM w Żukowie, grób 1, przy czym przynależność pochówka do tej kultury jest niepewna z powodu braku wyposażenia grobowego). W pozostałych grobach zmarli leżą na lewym – w 4 przypadkach, lub na prawym – w 9 przypadkach, boku. Nie możemy niestety nic powiedzieć na temat prawidłowości rządzących tym zróżnicowaniem, gdyż nie dysponujemy antropologicznymi analizami szkieletów. Generalną zasadą było orientowanie szkieletów w kierunku północ–południe, głową na południe, z odchyleniami na południowy wschód.

Powszechnym zwyczajem było składanie zmarłych darów grobowych w postaci naczyń, narzędzi krzemiennych i kościanych oraz ozdób z muszli, kłów dzika i – rzadko – miedzianych zausznicy, skrętów i bransolet⁶. Naczynia w liczbie od 2 (Gródek nad Bugiem, stan. 4, grób 1)⁷ do 14 (Moniatycze Kolonia, grób 2) składano zwykle powyżej głowy zmarłego, poniżej stóp lub przed szkieletem, na wysokości klatki piersiowej lub nóg.

Większość naczyń wchodzących w skład wyposażenia grobu I z Gródka nad Bugiem to okazy typowe dla KWLCM zarówno pod względem form, jak i technologii⁸. Esowaty garnek, a zwłaszcza naczynia doniczkowate z czterema wyniesieniami na wylewie i misa z podobnie ukształtowanym wylewem wystąpiły w większości odkrytych grobów⁹, powszechne są też na osadach. Odosobnioną, jak dotychczas, formą jest naczynie z długą lejkowatą szyjką i niskim dwustopkowym brzuścem. Brak analogii do tego okazu zarówno w zespołach KWLCM, jak i innych ugrupowaniach cyklu lendzielsko-półgarskiego.

Poza naczyniami w skład wyposażenia omawianego grobu wchodziły dwa trójkątne grociki krzemienne. Sygnalnie formy takie pojawiają się w różnych kulturach neolitycznych dość wcześnie, bardziej upowszechniają się natomiast w fazie B II kultury trypolskiej¹⁰, dość często występują też w inwentarzach grobów kultury bodrogkeresztskiej¹¹. Na ziemiach polskich okazy takie znamy z grobu KWLCM w Złotej i osady tej kultury w Bronocicach¹². Grociki tego typu, występujące licznie w warstwie kulturowej stanowiska 1C w Gródku nad Bugiem, Bogdan Balcer uznaje za typowe dla inwentarzy KPL¹³, co w sytuacji, kiedy warstwa ta zawiera również bogate materiały KWLCM, uznać wypada za niepewne¹⁴. Wykonany z obsydianu grocik ze Złotej jest zapewne importem z kręgu kultury bodrogkeresztskiej, pojawienie się zaś takich ostrzy w zespołach KWLCM na Wyżynie Lubelskiej uznać należy prawdopodobnie za wynik oddziaływań kultury trypolskiej¹⁵.

⁶ J. Głosik, J. Gurba, *Ogólne wyniki prac archeologicznych w Strzyżowie, pow. Hrubieszów w 1961 roku*, Spraw. Arch., t. XV: 1963, s. 361; W. Koman, *Stefankowice Kolonia 3*, „Inventaria Archaeologica”, fasc. LIV: 1985, PL 332 (1–2).

⁷ J. Gąssowski, *Neolityczny grób dziecka w Gródku nad Bugiem*, WA, t. 1954, s. 84–85; Gurba, *op. cit.*, s. 148–149.

⁸ A. Kutylowski, *Le néolithique et le Bronze Ancien dans le sud-est de la Pologne*, „Inventaria Archaeologica”, fasc. XXV: 1970, PL: 151–152.

⁹ L. Gajewski i in., *Le néolithique du Plateau de Lublin*, „Inventaria Archaeologica”, fasc. XLVI: 1982, PL: 280–281.

¹⁰ S. Jastrzębski, *Uwagi o chronologii i periodyzacji kultury Cucuteni-Trypole*, A Polski, t. XXVIII: 1983, z. 1, s. 128, tabela 16.

¹¹ M. Kaczanowska, *Uwagi o surowcach, technice i typologii przemysłu krzemiennego kultury bodrogkeresztskiej i grupy Łańniany*, AAC, t. XX: 1980, s. 38–39.

¹² J. Kruk, S. Milisauskas, *Bronoce. Osiedle obronne ludności kultury lubelsko-wołyńskiej (2800–2700 p.n.e.)*, Wrocław 1985, s. 71, tabl. XIII 30.

¹³ B. Balcer, *Wytwórczość narzędzi krzemiennych w neolicie ziem Polski*, Wrocław 1983, s. 143, ryc. 23:3–4, s. 146 oraz s. 268, ryc. 51.

¹⁴ Jedyne grociki z zespołu zwartego małopolskiej grupy KPL pochodzą ze Starej Wsi, o którym B. Balcer nie wspomina. Por. J. Gurba, *Grób kultury czas lejkowatych ze Starej Wsi w pow. lubartowskim*, Prz. Arch., t. XII: 1959, s. 15.

¹⁵ Por. S. Jastrzębski, *Gródek, stan. 1C, gm. Hrubieszów, woj. zamojskie*, Sprawozdania..., Lublin 1983, s. 9; tenże, *Gródek nad Bugiem, stan. 1C, gm. Hrubieszów, woj. zamojskie*, Sprawozdania..., Lublin 1984, s. 7–8; tenże, *Gródek nad Bugiem, stan. 1C, gm. Hrubieszów, woj. zamojskie*, Sprawozdania..., Lublin 1985, s. 4–8.

Prezentowany grób, odkryty w południowej partii stan. 1C w Gródku nad Bugiem, może się okazać szczególnie ważnym odkryciem w świetle prowadzonych tam w dalszym ciągu badań wykopaliskowych.

*Katedra Archeologii UMCS
w Lublinie*

ANDRZEJ KOKOWSKI, ANNA ZAKOŚCIELNA

A GRAVE OF THE VOLHYN-LUBLIN PAINTED WARE CULTURE AT GRÓDEK-ON-BUG, SITE 1C, HRUBIESZÓW COMMUNE, ZAMOŚĆ PROVINCE

Excavations of a cemetery of the Late Roman period, located in the southern part of the site known from literature, revealed 30 features of the Neolithic and Early Bronze Age, including an inhumation grave furnished with 5 vessels and 2 flint points. This assemblage can be regarded as typical of the Volhyn-Lublin Painted Ware culture. Of particular interest is the vessel with a long funnel neck and low biconical body, so far without parallels. Triangular points occur in the Tripolyan assemblages (phase B II) and are fairly common in the graves of the Bodrogkeresztur culture. In Poland, specimens of this type were recorded in a grave of the Volhyn-Lublin Painted Ware culture at Złota and at the Bronocice settlement. Moreover, they were found in quantity in the cultural layer of site 1C at Gródek-on-Bug where they have been assigned to the Funnel Beaker culture. This seems erroneous since the site has yielded rich materials of the Volhyn-Lublin Painted Ware culture. The authors are inclined to attribute the points from grave I to the Tripolyan influences.

THE HISTORY OF THE
ROYAL SOCIETY OF LONDON
AND THE
ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN
AND IRELAND
IN THE
NINETEENTH CENTURY
BY
JAMES CLAPHAM

A GRAY OF THE MOIRYLLER PARK, WITH THE HISTORY OF THE SOCIETY OF THE MOIRYLLER PARK

The history of the Society of the Moiryller Park is a story of the growth of a community of men and women who were united by a common interest in the study of the human mind and its development. The Society was founded in 1864, and its first meeting was held in the Moiryller Park, near London. The Society's purpose was to promote the study of the human mind and its development, and to provide a forum for the discussion of the latest research in the field. The Society's members were drawn from a wide range of backgrounds, and its meetings were held in a variety of locations, including the Moiryller Park, the British Museum, and the Royal Society. The Society's activities were limited to the study of the human mind and its development, and its members were not allowed to discuss any other subject. The Society's first meeting was held in the Moiryller Park, and its members were drawn from a wide range of backgrounds. The Society's purpose was to promote the study of the human mind and its development, and to provide a forum for the discussion of the latest research in the field. The Society's members were drawn from a wide range of backgrounds, and its meetings were held in a variety of locations, including the Moiryller Park, the British Museum, and the Royal Society. The Society's activities were limited to the study of the human mind and its development, and its members were not allowed to discuss any other subject.